

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора,
першого проректора ПЗВО «Міжнародний європейський університет»

Житаря Максима Олеговича на дисертаційну роботу

Миненка Сергія Володимировича

*«Трансформація системи протидії легалізації кримінальних доходів в
умовах діджиталізації національної економіки»*

виконану на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Актуальність теми дослідження

Питання нелегальних фінансових потоків та необхідність відновлення та повернення викрадених активів відповідає Глобальним цілям сталого розвитку (Ціль 16, завдання 16.4). Відмивання грошей деструктивно впливає на економічне зростання в країні та служить каталізатором для інших видів злочинності, включаючи корупцію, шахрайство, торгівлю наркотиками, тероризм тощо. Нині світові масштаби збитків від легалізації кримінальних доходів оцінюються у розмірі від 800 мільярдів до 2 трильйонів доларів США.

В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій, інтеграції онлайн-сервісів у всі сфери життя, появи та використання криптовалют як засобів платежу, зростання обсягів операцій з використанням електронних платіжних систем формуються нові можливості для вчинення фінансових шахрайств та легалізації злочинних доходів. Водночас злочинці постійно адаптуються до методів та заходів протидії, а також більш швидкими темпами використовують цифрові способи реалізації шахрайств, і тому національним регулятором, міжнародним організаціям та установам платіжної інфраструктури потрібно об'єднувати зусилля для моніторингу фінансових транзакцій та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

Враховуючи зазначене, тема дисертаційної роботи Миненка С.В. присвячена вивченню теоретичних засад та науково-методичних підходів, формування практичних рекомендацій щодо удосконалення системи протидії легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, в умовах діджиталізації національної економіки, має надзвичайну актуальність.

2. Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями

Дисертаційна робота Миненка С.В. виконана у рамках шести науково-дослідних тем Сумського державного університету, в яких здобувач приймав безпосередню участь. Так, зокрема, до звіту за темою «Національна безпека через конвергенцію систем фінансового моніторингу та кібербезпеки: інтелектуальне моделювання механізмів регулювання фінансового ринку» (№ д/р 0121U109559) ввійшли пропозиції щодо типологізації способів

легалізації кримінальних доходів; за темою «Data-Mining для протидії кібершахрайствам та легалізації кримінальних доходів в умовах цифровізації фінансового сектору економіки України» (№ д/р 0121U100467) – щодо визначення ймовірності ухилення від покарання за легалізацію доходів, отриманих незаконним шляхом на основі таблиць виживання, а також оцінювання каузальних зв'язків між розвитком фінтех інновацій, кількістю фінансових та кібернетичних правопорушень; за темою «Соціально-економічне відновлення після COVID-19: моделювання наслідків для макроекономічної стабільності, національної безпеки та резильєнтності громад» (№ д/р 0122U000778) – щодо дослідження особливостей здійснення фінансових шахрайств в умовах пандемії COVID-19; за темою «Імітаційне моделювання траєкторії впливу поведінкових атракторів на макроекономічну стабільність транспарентності та суспільної довіри» (№ д/р р 0121U100469) – щодо оцінювання впливу цифровізації на діяльність органів публічної влади; за темою «Моделювання механізмів детінізації та декорумпізації економіки для забезпечення національної безпеки: вплив трансформації фінансових поведінкових патернів» (№ д/р 0122U000783) – щодо оцінювання впливу ефективності системи протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом; за темою «Детінізація та регуляторна ефективність екологічного оподаткування: оптимізаційне моделювання для забезпечення національної безпеки та раціонального природокористування» (№ д/р 0122U000777) – щодо визначення переліку податкових важелів впливу на протидію легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їхня достовірність

Отримані здобувачем наукові результати, а також розроблені пропозиції є науково обґрунтованими. Це підтверджує логіко-структурний аналіз змісту роботи, значний список досліджених автором наукових джерел за тематичним спрямуванням, статистичного матеріалу, нормативної документації.

Достовірність отриманих наукових результатів, висновків і рекомендацій, засвідчується їх апробацією на 6 міжнародних наукових і науково-практичних конференціях за профільною тематикою та переліком власних наукових праць дисертанта.

Під час написання дисертаційної роботи автором вдало використано ряд загальнонаукових та спеціальних методів, що підтверджує її теоретико-методологічну цінність. Серед них, зокрема, слід назвати методи трендового і бібліометричного аналізів, метод визначення корисності на основі функцій Стоуна-Гірі та моделі Кобба-Дугласа, метод головних компонент, структурне моделювання, сплайн-моделювання, метод побудови таблиць виживання та метод Каплана-Мейєра, методи нелінійного прогнозування, метод аналізу ієрархій Сааті, метод головних компонент та модель Раша. Застосування цих методів є вмотивованим та узгоджується з поставленими дисертантом завданнями.

4. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз наукових результатів, гіпотез та висновків, отриманих автором у дисертаційній роботі дають підстави стверджувати, що робота містить ряд важливих теоретичних і науково-методичних положень, які спрямовані на удосконалення системи протидії легалізації кримінальних доходів в умовах діджиталізації економіки.

Наукові результати дисертаційної роботи, які характеризуються науковою новизною:

– вперше розроблено методологію оцінювання рівня ефективності розслідування злочинів легалізації кримінальних доходів шляхом використання теорії виживання та методу Каплана-Мейера. Даний підхід дозволив оцінити ймовірність винесення обвинувального вироку судом за скоєний фінансовий злочин (стор. 113-124).

– удосконалено теоретичні засади та методичний інструментарій визначення впливу діджиталізації на систему протидії легалізації кримінальних доходів (регулювання ринку фінансових послуг, правоохоронна діяльність, судова діяльність) шляхом відбору методом головних компонент значущих індикаторів на моделювання взаємозв'язку між ними на основі системи структурних рівнянь. Це дозволило визначити силу та напрямок впливу цифровізації на ефективність протидії злочинам легалізації кримінальних доходів (стор. 80-96).

– удосконалено науково-методичний підхід до оцінювання каузальних зв'язків між розвитком фінтех інновацій, кількістю фінансових та кібернетичних правопорушень шляхом побудови багатомірних адаптивних регресивних MAR-сплайнів. Це дозволило встановити фактори-тригери та їх граничні межі, вихід за які інформує про підозрілі фінансові та інформаційні транзакції (стор. 98-112).

– розроблено дорожню карту реформ національної системи протидії легалізації кримінальних доходів, що передбачає вирішення комплексу завдань у розрізі трьох напрямків: превентивна (зменшення податкового тиску на бізнес та розширення спектру дії механізму податкової амністії, підвищення рівня податкової та фінансової грамотності населення), комунікаційно-конгруентна (створення єдиної бази «підозрілих» контрагентів, забезпечення обміну інформацією на різних рівнях з періодичним проведенням комунікаційних заходів, формування єдиної бази даних у сфері протидії легалізації кримінальних доходів, масштабування системи національного банкоматного роумінгу та залучення до неї всіх банків системи) та розслідувально-каральна (розробка інтелектуальної моделі автоматизованої системи виявлення фінансових поведінкових патернів клієнта при здійсненні шахрайських операцій) (стор. 146-157).

– набули подальшого розвитку методичні засади аналізу впливу цифровізації на ефективність системи протидії легалізації кримінальних доходів, що на відміну від інших підходів, передбачає використання нелінійного оптимізаційного оцінювання функції корисності Стоуна-Гірі. Це

дозволило обґрунтувати домінуючий вплив цифровізації економіки на ефективність роботи правоохоронних органів порівняно з масштабами виявлення операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу (стор. 71-80);

– поглиблено науково-методичний підхід до оцінювання та прогнозування впливу каналів (інституційного, інвестиційного, податкового та освітнього) на протидію легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом. Специфічною особливістю авторського підходу, на відміну від існуючих, визначення інтегральних характеристик вищезазначених каналів протидії легалізації кримінальних доходів на основі використання методу головних компонент та аналізу ієрархій Сааті, а також ідентифікації їх прогнозних тенденцій на середньострокову перспективу методами лінійного та нелінійного регресійного моделювання. Отримані емпіричні результати слугували базою для формування дорожньої карти реформування системи протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

5. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів

Результати вивчення дисертаційної роботи та опублікованих праць засвідчують значущість отриманих результатів, що підтверджуються можливістю широкого застосування розробленого в дисертації науково-методологічного інструментарію як у проведенні подальших наукових досліджень, так і у практичній діяльності. Отримані результати дисертаційної роботи спрямовані на вирішення науково-практичної проблеми щодо протидії легалізації кримінальних доходів.

Основні наукові положення дисертаційної роботи доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, що у сукупності створюють підґрунтя для удосконалення стратегічних і програмних документів у сфері протидії легалізації кримінальних доходів, а саме: органами державної влади – стратегічні напрямки удосконалення системи протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом; Бюро економічної безпеки – методичні засади до розслідування фінансових злочинів; економічними агентами – формування внутрішньої політики і превентивних заходів щодо участі в операціях із легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом.

6. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Наукові положення та результати дисертаційної роботи Миненка С.В. повною мірою висвітлено в опублікованих за темою дисертації 25 наукових працях, загальним обсягом 25,7 друк. арк., із яких особисто автору належить 9,93 друк. арк., зокрема, 2 підрозділи у колективних монографіях, 15 статей у наукових фахових виданнях України (зокрема, 1 у виданні, що індексується міжнародною наукометричною базою Web of Science) та 2 статті у зарубіжних періодичних виданнях, що індексуються міжнародною наукометричною базою Scopus, 6 публікацій у збірниках матеріалів конференцій. В

опублікованих наукових працях розкривається сутність та зміст положень, задекларованих дисертантом як таких, що містять елементи наукової новизни.

Дисертаційна робота є логічною, завершеною, містить повною мірою обґрунтовані наукові положення та висновки, складається з достатньої кількості рисунків та таблиць, що подано як безпосередньо в основній частині дисертації, так і винесено в додатки.

7. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

За результатами перевірки дисертаційної роботи Миненка С.В. на наявність ознак академічного плагіату встановлено коректність посилань на першоджерела для текстових та ілюстративних запозичень; навмисних спотворень не виявлено. Звідси можна зробити висновок про відсутність порушень академічної доброчесності.

8. Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи.

1) високо оцінюючи внесок автора у проведенні бібліографічного аналізу наукових публікацій, присвячених протидії відмиванню незаконних коштів, вважаємо, що дослідження набуло б більшої теоретичної цінності, якби автор розширив ключові слова в пошуковому запиті наукометричної бази даних Scopus (стор. 34). Наприклад, доповнивши такими ключовими словами як «fraud», «illegal financial flows», «tax evasion» тощо.

2) автором проаналізовано еволюційний розвиток системи протидії легалізації кримінальних доходів в Україні. Водночас створення ефективної системи протидії відмиванню грошей, одержаних злочинним шляхом, зараз є глобальною проблемою світового співтовариства. Вважаємо, що робота набула б більш високого наукового й завершеного рівня, якби була доповнена аналізом ефективних підходів до протидії відмиванню грошей в інших країнах світу та механізмів їх імплементації в національну систему (пункт 1.2 стор. 42-49).

3) у пункті 2.1 (стор. 71-80) дисертаційної роботи запропоновано науково-методичний підхід до оцінювання ефективності системи протидії легалізації кримінальних доходів. Позитивно оцінюючи оригінальність вибору математичного інструментарію, а саме теорії корисності, для вирішення цього завдання, вважаємо, що доцільно було б розглянути декілька індикаторів для характеристики рівня діджиталізації економіки або інтегральний показник (наприклад, індекс мережевої готовності, індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій тощо). Оскільки використання виключно одного індикатора – відношення кількості абонентів мережі інтернет до чисельності населення – не дозволяє у повній мірі охарактеризувати рівень діджиталізації національної економіки.

4) для більш ширшого розкриття теми дисертаційної роботи доцільно було б розглянути питання відмивання коштів у сфері торгівлі. Оскільки міжнародна торгівля характеризується складними та взаємопов'язаними ланцюгами поставок, а відповідно діджиталізація економіки збільшує швидкість торгових операцій та ускладнює процедуру перевірки контрагентів з різних юрисдикцій (стор. 30-33).

5) автором для характеристики інвестиційного каналу протидії легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом використано такі індикатори як прямі іноземні інвестиції та чисті портфельні інвестиції (пункт 3.2, стор. 133). На нашу точку зору, дані індикатори характеризують загальний стан інвестиційного клімату в країні, тоді як в контексті протидії відмиванню незаконно отриманих коштів доцільно було б проаналізувати обсяги прямих іноземних інвестицій, у яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент (round tripping) або прямі іноземні інвестиції, які мають зв'язок з офшорними юрисдикціями.

б) позитивно оцінюючи комплексність підходу автора до напрямків реформування системи протидії легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, в умовах діджиталізації економіки (пункт 3.3 стор. 143-158) доцільно було б зазначити періоди реалізації запланованих заходів в Україні.

9. Загальна оцінка дисертаційної роботи, її відповідність встановленим вимогам

За результатами перевірки дисертаційної роботи Миненка С.В. на наявність ознак академічного плагіату встановлено коректність посилань на першоджерела для текстових та ілюстративних запозичень; навмисних спотворень не виявлено. Отже, у роботі відсутні папушення академічної доброчесності.

Дисертація є самостійною, логічною, цілісною, завершеною науково-дослідною роботою високого наукового рівня, спрямованою на вирішення актуальної проблеми в контексті управління національною економікою. Тематика дисертаційної роботи є актуальною і відповідає пріоритетним напрямкам державної політики України та науковим програмам національного значення.

Викладене вище дозволяє зробити висновок про те, що дисертація на тему «Трансформація системи протидії легалізації кримінальних доходів в умовах діджиталізації національної економіки» відповідає вимогам Постанови Кабінету міністрів України №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 22 січня 2022 року., а здобувач – Миненко Сергій Володимирович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»).

Офіційний опонент:

Перший проректор
ПЗВО «Міжнародний європейський
університет»,
доктор економічних наук, професор

М.О. Житар